

УДК 364.29:331.105.316
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.178-181

Лях Тетяна Леонідівна

кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, Україна
t.liakh@kubg.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-8807-0497>

Спіріна Тетяна Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, Україна
t.spirina@kubg.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-0287-7343>

Лехолетова Марина Миколаївна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, Україна
m.lekholetova@kubg.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-4055-991X>

МЕТОДИ ОЦІНКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ ВЛАСНИХ ПОТРЕБ

Анотація. Важливим аспектом прийняття відповідальних управлінських рішень щодо успішного розвитку територіальних громад є необхідність оцінки ними власних потреб. Закон України «Про соціальні послуги» визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання або мінімізацію наслідків складних життєвих обставин: невиліковна хвороба, інвалідність, безробіття, малозабезпеченість, домашнє насильство, ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, похилий вік чи шкодо, завдана конфліктом, війною тощо. На думку авторів статті, залучення фахівцями з соціальної роботи мешканців територіальної громади до оцінки її проблем, створення ініціативних груп для вирішення визначених соціальних проблем сприяють не тільки соціальній згуртованості, а й спричиняють дієвий розвиток громади. Оцінка громадою власних потреб передбачає сім фаз: формування груп з проведення оцінки; визначення мети оцінки; отримання підтримки значущого середовища; планування проведення оцінки; проведення оцінки; формування ініціативних (робочих) груп; інформування громади про результати оцінки. Для оцінки територіальною громадою власних потреб автори пропонують застосовувати такі методи оцінки громадою власних потреб, як: лінії часу, картування, майстерня, матриця.

Ключові слова: громада, оцінка потреб, методи, соціальні послуги, складні життєві обставини, територіальна громада.

Вступ. В Україні, завдяки реформі децентралізації влади, територіальні громади отримали більшу свободу та автономність, зокрема, з розвитку системи соціальних послуг відповідно до актуальних соціальних проблем конкретної громади. У територіальних громадах усе активніше впроваджують оцінку потреб громади, розуміючи її важливість. Однак, за цією концепцією, часто мешканці громади є лише об'єктами вивчення ситуації, що не сприяє їхній соціальній активності, залученню до вирішення соціальних проблем територіальної громади.

Тому, на думку авторів статті, важливо розвивати різні підходи до оцінювання потреб громади силами її мешканців – тобто, впроваджувати оцінку громадою власних потреб.

Оцінка територіальною громадою власних потреб є на сьогоднішній день ключовою складовою прийняття відповідальних, ефективних управлінських рішень щодо успішного розвитку громади. Саме залучення громади до оцінки власних потреб допомагає перетворювати її мешканців на суб'єкти позитивних змін у громаді. Розглянемо детальніше можливі методи оцінки громадою власних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання роботи з громадою та визначення ролі соціального працівника у роботі з громадами досліджували такі науковці, як О.Безпалько, Т.Семигіна [1], Г.Слозанська, Ю.Швалб, основи фінансової

спроможності територіальних громад розглядалися у працях А.Аффлека, Дж.Кендалла, Р.Масгрейва, М.Міллера, Е.Остром, Д.Фуллера, використання інформаційних систем і технологій з метою задоволення потреб територіальних громад вивчали Ю. Дітковська, О. Дудкіна, надання публічних послуг органами місцевого самоврядування розглядали Д.Жерліцина, О.Скороход, О.Євтушенко; реформування системи соціальних послуг вивчали О.Крентовська, О.Міняйло та ін.

Мета статті. Наразі, соціальна робота в громадах має відповідати потребам населення в соціальних послугах, тому ґрунтовного вивчення потребує питання методів оцінки територіальною громадою власних потреб у соціальних послугах. У статті застосовані **методи дослідження:** аналіз та узагальнення – для характеристики методів оцінки територіальною громадою власних потреб.

Виклад основного матеріалу. Оцінка територіальною громадою власних потреб (далі – ОГП) – це комплекс методів і підходів, що дозволяють людям визначати проблеми територіальної громади, аналізувати їх та приймати рішення, які впливають на їхнє життя в громаді.

Оцінка громадою власних потреб передбачає 7 фаз: формування груп з проведення оцінки; визначення мети оцінки; отримання підтримки значущого середовища; планування проведення оцінки; прове-

дення оцінки; формування ініціативних (робочих) груп; інформування громади про результати оцінки [2]. Так, фахівець із соціальної роботи, який планує запроваджувати ОГП, повинен підготувати команду з числа зацікавлених в оцінці осіб. Важливою мовою є обізнаність членів цієї команди з методами ОГП. На наступному етапі команда повинна чітко визначити мету майбутньої оцінки, а також узгодити процедури з представниками місцевої влади і активістами територіальної громади, заручитися їхньою підтримкою, тим самим, зміцнивши свою команду. Від цього моменту команда фокусується на частині певної території громади, мешканцям якої буде запропоновано оцінити власні потреби, визначаються ресурси, відбувається підготовка до оцінки: рекламна кампанія,

запрошення до участі, підготовка ресурсного забезпечення та розподіл ролей в команді.

На наступному етапі відбувається процедура оцінки територіальною громадою власних потреб. Членам громади, які зібрались в приміщенні, або в парку, пропонується визначити проблеми власної громади.

З цією метою найчастіше застосовуються такі методи збору, як: лінії часу, картування, майстерня, матриця [3]. Вибір методу оцінювання залежить від наявності фахівців, ресурсів та власне потреб, на які спрямоване оцінювання. Крім того, можливим є поєднання вказаних нижче методів для проведення оцінювання, що дозволить отримати більш об'ємну та достовірну інформацію (рис. 1).

Метод «Лінії часу»	<ul style="list-style-type: none"> аналіз ситуації, обговорення подій з огляду на їх позитивний чи негативний вплив на життя спільноти.
Метод збору даних «Картування»	<ul style="list-style-type: none"> графічна презентація уявлень про соціальні й соціально-просторові об'єкти та процеси, адаптування інформації для різних груп населення, дозволяє оцінити доступність соціальних послуг.
Метод «Майстерня»	<ul style="list-style-type: none"> залучення усіх мешканців громади до виявлення та групування потреб, об'єднання найрізноманітніших аспектів життя з метою трансформації думок, почуттів і поведінки.
Метод «Матриця»	<ul style="list-style-type: none"> визначення пріоритетності потреб на основі певних критеріїв для виконання, в першу чергу, важливих і термінових завдань.

Рис. 1. Методи оцінки потреб територіальної громади

Стисло схарактеризуємо кожний із вище згаданих методів.

Метод «Лінії часу» носить ретроспективний характер і використовується переважно для аналізу ситуації, обговорення подій з огляду на їх позитивний чи негативний вплив на життя спільноти. У процесі використання даного методу вже можуть бути окреслені деякі потреби, що існують у громаді.

На початку ведучий малює на папері пряму горизонтальну лінію, яка відобразить певний період часу, і відмічає на ній роки.

Кожний учасник ОГП отримує 10 карток (аркуш А-5). Усім пропонується пригадати і записати на окремій картці одну подію, яка певним чином (позитивно чи негативно) вплинула на розвиток їхньої громади.

Після цього ведучий об'єднує учасників у чотири групи. Протягом 15 хв. кожна група обговорює та фіксує на невеликих картках (одна подія – одна картка) події, які певним чином (позитивно чи негативно) вплинули на розвиток громади.

Наступний етап передбачає обговорення групами важливих для громади потреб за конкретний (вказаний на лінії часу) часовий проміжок. Коментуючи свої картки, групи розміщують їх вздовж лінії в хронологічному порядку: картки з подіями, які позитивно позначилися на розвитку територіальної громади, розташовують над лінією, а ті картки, що містять події, які негативно вплинули на розвиток громади,

розташовують під лінією часу – конкретним часовим проміжком.

Якщо події, зафіксовані на картці збігаються, картки кладуть одна на одну.

Наприкінці ведучий ставить учасникам ОГП ряд питань: Що з того, що відбулося і мало певні наслідки, вам би хотілося змінити на краще? Які проблеми в громаді ми можемо визначити на основі ваших напрацювань?

Другий ведучий час обговорення фіксує проблеми, які називає група на аркуші формату А 1.

Отже цей метод має ретроспективний характер і використовується переважно для аналізу ситуації, обговорення подій з огляду на їх позитивний чи негативний вплив на життя громади. У процесі його використання вже можуть бути окреслені деякі проблеми, що існують у громаді. Хоча основна його мета – створити спільне інформаційне поле, сприяти розвитку довіри та групової згуртованості, налаштувати на конструктивну роботу.

Створювати карти території, на яких проживають громади та на їх основі визначати потреби громади допоможе метод збору даних «Картування». Це метод, який дає можливість графічної презентації уявлень про соціальні й соціально-просторові об'єкти та процеси через їх відображення у вигляді карт. Картування має значні можливості для адаптування інформації для різних груп населення та дозволяє оцінити доступність соціальних послуг.

Об'єднавшись за ознакою спільної території, учасники створюють карту своєї територіальної громади, наносячи на неї об'єкти, установи, організації, що заважають розвитку громади, небезпечні для її мешканців. На підставі цієї інформації члени груп формують відповідні соціальні проблеми, які спричиняють ці об'єкти, установи тощо.

Після такої візуалізації групи презентують свої напрацювання: називають проблеми громади, які вони визначили на основі своїх карт, а ведучий записує їх на плакаті «Проблеми громади...».

Виявити, згрупувати та пріоритизувати потреби громади дозволяє метод «Майстерня». Для цього ведучий роздає учасникам картки, на яких вони фіксують проблеми не більше 5, (по одній на кожній картці), вибираючи їх із переліку проблем, які були напрацьовані в ході виконання попередніх вправ. Кожний може занотувати 3-5 проблем. Далі ведучий об'єднує учасників у групи по 4-6 осіб. У кожній групі учасники обговорюють сформульовані проблеми, визначають спільні та відмінні й на окремих картках занотують сформульовані проблеми, які група в результаті обговорення визначила як найбільш актуальні.

Кількість проблем, які ведучий пропонує визначити, залежить від того, скільки учасників візьмуть участь в ОГП. Але оптимальна кількість визначених проблем має бути 3-5.

На наступному етапі відбувається групування визначених проблем. Представники груп по черзі зачитують сформульовані проблеми. Ведучий розміщує картки на видному місці (на стіні чи підлозі), об'єднуючи їх із подібними на основі узгоджених у групі критеріїв.

Картки зі схожими за суттю проблемами складаються одна на одну (слід обрати найточніше формулювання), а з різними – в стовпчик.

Останній етап за цим методом передбачає обговорення сформульованих соціальних проблем.

Часом важко зрозуміти, що робити з усім визначеним списком потреб територіальної громади, через те, що вони завжди знаходяться в перевантаженому стані. Тому, важливо вміти розставляти їх таким чином, щоб першочергово були виконані важливі і термінові завдання. Для цього можна використати метод «Матриця». За допомогою цього методу, на основі певних критеріїв, можна навчитись визначати пріоритетність потреб громади (рис. 2).

Формулювання проблем	Критерій <i>Наприклад:</i> швидкість вирішення проблеми	Критерій <i>Наприклад:</i> дешевизна	Критерій <i>Обов'язковий критерій:</i> можливість вирішення проблеми власними силами	Загальна сума балів
<i>Наприклад:</i> Відсутність дитячого ігрового майданчика в місцевому парку відпочинку				
...				
...				

Рис. 2. Приклад оформлення таблиці для пріоритизації визначених проблем територіальної громади

Ведучому необхідно завчасно створити матрицю, склеївши разом 4 аркуша фліпчарту.

Далі необхідно звести в єдиний список потреби, що були сформульовані учасниками в процесі використання методів ОГП, і занотувати у лівій колонці матриці зверху вниз, а критерії, за якими вони будуть оцінюватися, зафіксувати в інших колонках зверху і зліва направо.

Для визначення пріоритетності потреб, їх кількість має бути не більше 10. У разі, якщо потреб визначено більше, то має враховуватись їх повторюваність. На вільній частині ОГП була проведена у кількох групах одночасно, то їх потрібно звести до єдиної матриці. Щоб визначити пріоритетність потреб всі учасники запрошуються до однієї зали, якщо до цього етапу вони були розведені по різних аудиторіях. Далі, разом з учасниками групи, визначаються критерії для визначення пріоритетності потреб. Наприклад, це можуть бути критерії пов'язані з важливістю за наслідками; терміном та можливістю забезпечення потреб власними силами; необхідними ресурсами; матеріальними витратами для вирішення питання.

Критерії для конкретної громади визначаються групою, яка готує та проводить оцінку потреб. Їхня кількість має бути в межах від двох до чотирьох та обов'язковим критерієм повинен бути: можливість забезпечення потреб власними силами.

Оцінювати визначені потреби можна у балах із використанням заздалегідь підготовлених ведучим фішок, які легко полічити. Оцінювання учасниками потреб відбувається по черзі за усіма критеріями. Для цього необхідно на матриці розміщувати необхідну кількість фішок, при цьому більшість фішок віднести до найбільш пріоритетних потреб, а меншу кількість або жодної фішки – менш пріоритетним відповідно до зазначеного критерію.

Після оцінювання обирається «лічильна комісія», якій необхідно підрахувати кількість фішок у кожній клітинці, а також загальну суму з кожної потреби. В результаті має бути визначено три найпріоритетніші потреби.

Наприкінці відбувається формування ініціативної групи щодо забезпечення визначених потреб. При цьому, не обов'язково, щоб усі учасники ОГП увійшли до складу ініціативної групи. Вони можуть приєднатися згодом коли необхідно буде робити конкретні дії щодо вирішення, забезпечення потреб громади.

Саме у такий спосіб члени громади активізуються і перетворюються на суб'єктів позитивних перетворень у власній громаді.

Фахівці з соціальної роботи мають важливе завдання – надихнути людей і зробити так, щоб вони самі ухвалювали рішення і відчували відповідаль-

ність за можливий результат. Внесок кожної людини в цей процес оцінюється однаково, і дуже важливо, що фахівці з соціальної роботи не мають особливого статусу або привілеїв, а діють на засадах партнерства і рівності.

Висновки. Необхідною складовою активізації територіальної громади є розвиток участі її членів у оцінці власних потреб, плануванні та впровадженні змін. Участь – це активне залучення умів, сердець та енергії людей у процес їх власного зцілення та роз-

витку задля покращення якості життя. З огляду на природу самого розвитку, очевидним є висновок, що якщо немає значущої й дієвої участі членів громади в її житті, немає й дієвого її розвитку. Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що визначення територіальною громадою власних потреб є актуальним питанням для України на сьогоднішній день, а практика використання фахівцями з соціальної роботи методів оцінки громадою власних потреб потребує мультиплікації.

Список використаної літератури

1. Лиховид Д. О., Семигіна Т. В. Чи можлива самоорганізація територіальних громад в Україні? *Наукові записки. Політичні науки*. Том 173. 2015. С.67–71.
2. Технології активізації громади: метод. посіб. / автори-упоряд.: О.В.Безпалько, Т.П.Авельцева, Н.І.Мацевко; за заг. ред. О.В.Безпалько. Київ: Наук. світ, 2006. 90 с.
3. Слозанська Г.І. Організація громади як метод соціальної роботи в громаді. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. 2016. № 16. С.130–136.

References

1. Likhovid, D.O., & Semigina, T.V. (2015). Chy mozhlyva samoorganizatsiia terytorialnykh hromad v Ukraini? [Is it possible to self-organize territorial communities in Ukraine?]. *Scientific Notes. Political science*, 173, 67–71. [in Ukrainian].
2. Bezpalko, O.V., Aveltseva, T.P., & Matsevko, N.I. (2006). *Tekhnolohii aktyvizatsii hromady* [Technologies of community activation]. Scientific World, [in Ukrainian].
3. Slozanska, G.I. (2016). Orhanizatsiia hromady yak metod sotsialnoi roboty v hromadi [Community organization as a method of social work in the community]. *Bulletin of Cherkasy University*, 16, 130–136. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 06.04.2022 р.

Liakh Tetiana

PhD in Pedagogy, Associate Professor
Head of Social Pedagogy and Social Work Department Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Spirina Tetiana

PhD in Pedagogy, Associate Professor
Social Pedagogy and Social Work Department of Institute of Human Sciences
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Lekholetova Maryna

PhD in Pedagogy, Senior Lecturer
Social Pedagogy and Social Work Department of Institute of Human Sciences
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

METHODS OF TERRITORIAL COMMUNITY ASSESSMENT OF OWN NEEDS

Abstract. Reforming the administrative-territorial structure, decentralization of power, creation of territorial communities, distribution and delegation of powers between public authorities and local governments contribute to the development of social work and social services to the population at the local level. Due to the socio-political changes taking place in Ukrainian society, social work in the community takes on a new hue. An important aspect of making responsible management decisions for the successful development of local communities is the need to assess the community's own needs. The community is a kind of social institution, built on territorial community and socio-economic status, which acts as a regulator of social life. The Law «On Social Services» defines the basic organizational and legal principles of providing social services aimed at preventing, overcoming or minimizing the consequences of difficult life circumstances: incurable disease, disability, unemployment, poverty, domestic violence, evasion of parents or guardians. performance of their responsibilities for the upbringing of a child, old age or damage caused by conflict, war, etc. The community's assessment of its own needs involves seven phases: the formation of assessment groups; determining the purpose of the assessment; receiving support from a significant environment; evaluation planning; conducting an assessment; formation of initiative (working) groups; informing the community about the results of the evaluation. To assess the territorial community's own needs, the authors propose to use such methods of community assessment of their own needs as: timelines, mapping, workshop, matrix. In the practice of social work there are two approaches to determining the needs of the community. The first approach is that the process of determining the needs of the community is carried out by an external expert. The second approach indicates that the main actors in determining the needs and problems of the community are the community itself.

Key words: community, needs assessment, methods, social services, difficult living conditions, territorial community.